

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Мектепте химияны оқытудың жаңа тәсілдері

ЖАРИЯЛАНДЫ
05.01.2023СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/128663/

Мектепте химияны оқытудың жаңа тәсілдері

Қазіргі уақытта қазіргі мектепте педагогикалық процестің тиімділігін арттыру міндеті өте өткір тұр. Мұны қалай жасауға болады деген сұрақ туындайды?

Қазіргі сабақтың сәттілігі көбінесе оқытушының жеке басына, оның шеберлігі мен кәсібилігіне, әдістемелеріне және оқушыларға жеке көзқарасына байланысты. Оқу материалын ұсынудың қол жетімді түрі, сәтті тиімді жағдайын жасау, сабақта ыңғайлы атмосфера — мұның бәрі білім алушыға оқулықтың қиын және «құрғақ» материалын жақсы игеруге көмектеседі. Сабақта жұмыстың әртүрлі әдістері мен формалары қолданылуы керек, сонымен қатар сабақ, ең алдымен, өзекті және қызықты болуы керек, бұл өз кезегінде білім алушыны ынталандырады, олардың оқу процесінде белсенділік дәрежесін арттырады, сапалы білім алуға мүмкіндік береді.

Әрбір оқытушыға бұл жағдай белгілі: бала оқи алады, бірақ жалқау, бастамашыл емес, бәріне немқұрайлы қарайды. Кейбіреулері: «Бұл пәнді неліктен оқыту керек?» олар үшін бұл сұрақ мүлдем қарапайым, ал оған жауап беретін адамға бұл сұрақ өте қиын. Жауапты тек сабақ қана беруі тиіс. Оқушылар химия сабақтарына кіріскен кезде, бірде-бір оқытушы пәнге деген қызығушылықтың жоқтығына шағымдана алмайды. Балалар неғұрлым есейген сайын, қызығушылық та айтарлықтай төмендейді.

Мен оқытушымын, еңбек өтілімде жеткілікті. Мен тек химия сабақтарын жүргіземін. Барлығы анық іргелі ғылым болғандықтан бұл пәнді өзім жақсы көремін және өз пәніме деген сүйіспеншілік пен қызығушылықты оятқым келеді.

Алайда, соңғы жылдары мектеп оқушылары арасында химия пәні «сүйікті», танымал пән бола алмай тұр. Химия пәні өте ерекше және зерттеуге қиын, бұл балалардың пәнді оқуға деген ынтасын арттыруға ықпал етпейді. Нәтижесінде химиядан білім таяздау болады.

Әрбір оқытушы оқушыларының қызығушылықпен және тілекпен оқығанын қалайды. Оқушылардың ата-аналары да бұған қызығушылық танытады. Бірақ кейде біз де, ата-аналар да өкінішпен: «оқығысы келмейді», «керемет жұмыс істей алар еді, бірақ тілек жоқ» деп айтуға тура келеді. Бұл жағдайларда біз оқушының білімге деген қажеттілігі қалыптаспағанын және оқуға қызығушылығы жоқ екендігін көреміз.

Қажетті нәтижеге жету үшін оңтайлы білім беру ортасын құру, оқушыларды оқу іс-әрекетін ынталандыру, мотивациялау, балаларды оқығысы келетіндей етіп оқыту қажет. Ол үшін оқытушылар оқытудың әртүрлі формаларын білуіміз керек. Жаңашылдық элементтерін енгізу керек, тапсырмалардың қиындық деңгейі үнемі жоғарылайтындай етіп оқушылармен жұмыс жасауымыз керек. Өйткені, бәрі біздің шеберлігімізге және оқу процесін ұйымдастыра білуімізге байланысты.

Әрқашан өзіме: «Оқушыларымның оқығысы келуі үшін не істеуге болады? Балаларды қалай қызықтыруға болады? Олардың химияға деген қызығушылығын қалай дамытуға болады? Тақырыпқа деген ынтаны қалай арттыруға болады? Сабақта және сабақтан тыс уақытта іс-шараларды қалай дұрыс жоспарлау керек?» дегендей сұрақ қоямын. Өйткені, бағдарлама да, оқулық та дайын схемаларды бере алмайды.

Белгілі бір дәрежеде стандартты сабақтан алшақтап, назар аударатын, оқушылардың белсенділігін арттыратын, оларды ойлауға, ынтамен оқуға мәжбүр ететін жаңа нәрсе жасай аламыз.

Мотивация — бұл оқушыларды өнімді танымдық іс-әрекетке, білім беру мазмұнын белсенді дамытуға ынталандырудың формалары, әдістері мен құралдарының жиынтығы. Жұмыстың көптеген әдістері, құралдары мен формалары бар және әр оқытушы оларды сабақтың тақырыбы мен сыныптың психологиялық бейнесіне сүйене отырып қолдана алады. Осылай химияны оқыту процесі іш пыстырмайтын және монотонды әрекет болмайды. Егер біздің өмірімізді химиясыз елестетуіміз қиын болса, онда бұл пәнді оқушылар алған білімдерін күнделікті өмірде, содан кейін жұмыста қолдана алатындай етіп зерттеу керек.

Адам қызметінің барлық түрлеріне әр бала табиғатынан туылғаннан қабілетті.

Оқушыларды іс-әрекетке итермелейтін, негізінен, сыртқы мотивтер: ол жақсы баға алу, емтихан тапсыру, ата-аналарды ренжітпеу.

Қазіргі уақытта оқытушының рөлі өзгерді, ол тек жалғыз білім тасымалдаушысы емес, бүкіл ақпарат әлемінде жетекші болады. Оқытушының алдында «қалай оқыту керек?» деген сұрақ туындайды. Сіз бен біз қажетті интеллектуалды және жеке қасиеттерді қалыптастырып немесе дамытып қана қоймай, бала өсіп келе жатқан ортамен өзара әрекеттесуіміз керек. Оқушы оқу іс-әрекетінің белсенді субъектісіне айналады, ал оқытушы баланың белсенділігін, бастамасы мен тәуелсіздігін имитациялайтын көмекші

және кеңесші рөлін атқарады. Қазіргі қоғам еркін ойлауға қабілетті ынталы баланы қажет етеді.

Оқытушының міндеті — оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытатын, ақыл-ой әрекетінің әдістері (талдау, синтез, абстракция, жалпылау, салыстыру) қалыптасатын, оқушылар өз бетінше жұмыс істей алатын, жалпылау мен қорытынды жасай алатын, білімді жаңа жағдайларда шығармашылықпен қолдана алатындай етіп оқыту процесін ұйымдастыру.

Әрине, тек балаларды отырғызып қойып, мінсіз тәртіпке қол жеткізуге болады. Бірақ бұл қызығушылықты оятпайды, білімді игерудің ішкі мотивациясы болмаса бұл тек қарапайым ғана әрекет болады.

Дәстүрлі педагогикада бала мектепке келгеннен кейін ол оқытушы ұсынған барлық нәрсені орындауы керек.

Мұндай жағдайларда оқушылар, ең алдымен, әр түрлі қиындықтардан аулақ болуға ұмтылады, мысалы оқытушы немесе ата-ана тарапынан жазалануы, нашар баға алу және т. б.. Мұндай жағдайларда оқушылар біртіндеп мектептен қорқады, оқытушыдан қорқады. Оқу қызметі қуаныш әкелмейді, қызығушылық тудырмайды. Бұл қолайсыздықтың белгісі.

Технология мен орындау өзгеріссіз қалды, бірақ мотивация қалай өзгерді! Содан кейін мотивация мен барлық жұмыстың сапасы өзгерді. Дәл солай және сабақ біздің алға қойған мақсатымыз өзгеріссіз қалады, бірақ бұл мақсатқа жету әдістерін өзгертуге болады. Әр оқушыны сабақта жұмысқа тартуға тырысыңыз. Оқытудың белсенді әдістері бұл тапсырманы орындап шығуға мүмкіндік береді.

Егер оқу материалының құрылымы айқын болса, онда оны қабылдау оңай болады. Балалар сабақтың материалын оңай қабылдайды, түсінеді және есте сақтайды. Сабақта материалды қисынды, қарама-қарсы және айқын етіп көрсетуге, көрнекі бейнелермен толықтыруға тырысу қажет.

Химия сабақтарында АКТ-ны кеңінен қолдану, оқушыларды презентация жасау процесіне тарту, әр түрлі іс-әрекеттердің ауысуын қолдану керек: неғұрлым қарқынды ақыл-ой әрекеттері және қысқа мерзімді релаксация, мысалы, қажетті демалыс беретін дене шынықтыру минуттары. Бұл балалардың жұмысын істеу қабілетін күшейтеді. Мотивацияның төмендеуінің себептерінің бірі – олардың жақсы оқи алмайтын және қаламайтын себебі, ол қалай жасау керек жолын білмейтіндігі.

Оқудағы ең күшті ынталандыру «орындалды, шықты» деген сөз. Бұл ынталандырудың болмауы оқудың мағынасының жоқтығын білдіреді. Баланы кішкентай нәрседен бастап оған түсініксіз нәрсені түсінуге үйрету керек. Бала өз бетінше жасай алатындай етіп бір үлкен тапсырманы кіші тапсырмаларға бөліңіз. Егер бала қандай да

бір іс-әрекетте шеберлікке жетсе, онда ішкі мотивация өседі.

Балалардың білім көзінен қанығуына деген ұмтылысын қалай оятуға болады? Оқушылардың пәнге деген ынтасын қалыптастыру үшін қандай педагогикалық құралдарды қолдануға болады?

Оқушылардың ынтасын арттыру үшін оқу қызметін ұйымдастыру және жүзеге асыру әдістерінің барлық арсеналын пайдалану қажет: ауызша, көрнекі және практикалық әдістер, репродуктивті және іздену әдістері, өз бетінше оқу жұмысы мен оқытушының жетекшілігімен жұмыс істеу әдістері.

Сабақ барысында келесідей педагогикалық технологиялардың элементтерін қолдану тиімдірек: оқушыға ғана емес, оқытушыға да дамуға бірегей мүмкіндік беретін интерактивті технологиялар; әр баланың потенциалын толық іске асыруға мүмкіндік беретін, коммуникативті, сөйлеу және рефлексивті дағдыларды дамытуға ықпал ететін, сабақта оқушылардың белсенділік деңгейін арттыратын ынтымақтастық технологиялары; оқытуды ұйымдастыруға мүмкіндік беретін проблемалық оқыту элементтері, онда оқытушы жаңа білімді игерумен олардың тәуелсіз қызметінің оңтайлы үйлесімін қамтамасыз етеді.

Оқу іс-әрекетін ынталандыру әдістері де үлкен рөл атқарады, бұлар: жұмбақ, құпия; проблемалық мәселе, проблемалық жағдай; фактілер қайшылығы; өмірлік тәжірибеге сүйену; анықтамалық схемалар; АКТ технологиялары; бәсекеге қабілетті элементтердің болуы; көтермелеу іс-әрекеттерінің жиынтығы.

Жалпы қорыта келе келесідей негізгі тұжырымдарды жасауға болады:

1. Мотивация бұл оқушыларды сабақта сәтті, табысты оқытудың бірден бір факторы.
2. Оқу тәжірибесінде оқушылардың мотивациясына әсер ететін оң және теріс факторлар болады.
3. Позитивті мотивацияны дамыту үшін бір жолмен емес, белгілі бір жүйеде, кешенді барлық жолдарды пайдалана білу керек, өйткені олардың ешқайсысы өздігінен, бір бірінсіз барлық оқушылар үшін шешуші рөл атқара алмайды. Бір оқушы үшін шешуші нәрсе болатын нәрсе, басқалары үшін шешуші болмауы мүмкін.
4. Оқушылардың оқуға деген оң көзқарасын дамытуға оқу процесін жетілдірудің барлық құралдары ықпал етеді: пәннің мазмұнын жаңарту және пәнаралық байланыстарды нығайту, оқыту әдістерін жетілдіру, проблемалық-дамытушылық оқытудың барлық түрлерін қолдану, сабақ құрылымын жаңғырту, жеке, ұжымдық және топтық жұмыстың әртүрлі нысандарын қолдану және т. б..

Мухашева Райхан Джумажановна

**Ш.Есенов атындағы Каспий технологиялар және инжиниринг университетінің
«Жаратылыстану ғылымдары» кафедрасының доценті**

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.